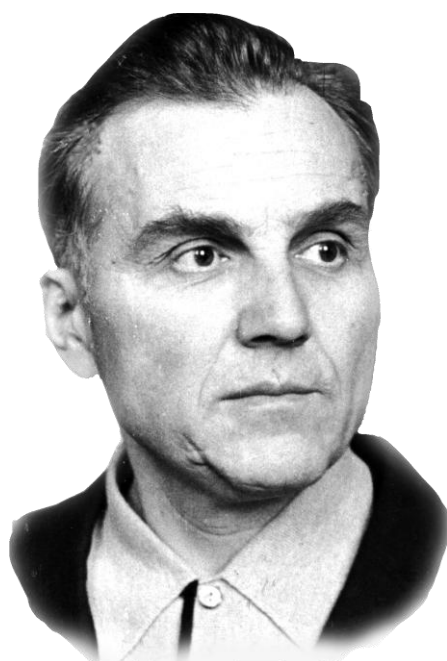

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Актуальні питання сучасної педагогіки

Збірник наукових праць
(спеціальний випуск)

Слов'янськ – 2018

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Актуальні питання сучасної педагогіки

**Збірник наукових праць
(спеціальний випуск)**

Слов'янськ – 2018

УДК 37(06)
ББК 74.00я43
А437

Друкується за ухвалою Вченої ради
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»
(протокол № 5 від «22» грудня 2015 р.)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Білецький О.А. – кандидат педагогічних наук, доцент
Євтух М.Б. – Академік АПН України, доктор педагогічних наук, професор
Крутогорська Н.Ю. – кандидат педагогічних наук, доцент
Кузьміна О. В. – доктор педагогічних наук, професор (відповідальний редактор)
Курінна С.М. – доктор педагогічних наук, професор
Лазаренко Д.О. – доктор економічних наук, професор
Набока О.Г. – доктор педагогічних наук, професор
Омельченко С.О. – доктор педагогічних наук, професор
Плюхіна Н.П. – старший викладач
Роганова М.В. – доктор педагогічних наук, професор
Саяпіна С.А. – доктор педагогічних наук, доцент
Солодухова О.Г. – доктор психологічних наук, професор
Шевченко Г.П. – доктор педагогічних наук, професор, директор науково-дослідного Інституту духовного розвитку людини

А437 Актуальні питання сучасної педагогіки : збірник наукових праць / [За заг. ред. проф. О.В Кузьміної]. – Спец. вип. – Слов'янськ : Вид-во Б.І. Маторіна, 2018. – 60 с.

Збірник наукових праць містить статті науковців з актуальних проблем педагогіки. Мета видання – висвітлювати результати сучасних досліджень у педагогічній науці, поширювати новітні знання і технології серед освітян. Опубліковані матеріали можуть бути корисними вітчизняним і зарубіжним науковцям, викладачам, аспірантам і докторантам, студентам педагогічних вищих навчальних закладів, учителям і вихователям, усім працівникам освітньої галузі.

© Кафедра педагогіки ДВНЗ «ДДПУ», 2018

УДК 37.091.4Сух:[37.035:172.15]

КУЗЬМІНА О. В.

*доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет», kov35@ukr.net*

МАРТИШЕВА А.

*студентка 1 курсу факультету початкової, технологічної та професійної
освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В СПАДЩИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті проаналізовано проблему патріотичного виховання, зокрема любов до Батьківщини, в педагогічній спадщині В. Сухомлинського. Розкрито сутність понять «Батьківщина», «патріотизм», «патріотичне виховання» в розумінні вченого. Висвітлено критерії і засоби патріотичного виховання дітей.

Ключові слова: Василь Сухомлинський, Батьківщина, патріотизм, патріотичне виховання, критерії.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Дослідники спадщини В. О. Сухомлинського визначають основні принципи патріотичного виховання, які окреслив педагог: – передусім це створення дитиною радості для інших людей і переживання особистого щастя й гордості у зв'язку з цим; – творення й збереження краси в усіх її багатогранних проявах; – громадянське ідеологічне багатство діяльності дитини в колективі, взаємовідносини між дітьми й іншими, позашкільними колективами; – розвиток високої інтелектуальної культури – думок, почуттів, переживань, що хвилюють душу людини, коли

вона пізнає навколишній світ, минуле й сучасне людства, матеріальні й духовні багатства Вітчизни, душу свого народу, цінності мистецтва, особливо сучасної літератури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. До проблем виховання молодого покоління на засадах патріотизму в різні часи зверталися такі класики педагогічної науки, як Г. Сковорода, К. Ушинський, О. Огієнко, С. Русова, О. Духнович, В. Сухомлинський, Г. Ващенко та інші видатні вчені. Важливим внеском у вирішення цієї проблеми стали роботи сучасних світочів педагогічної думки О. Сухомлинської, О. Вишневського, О. Губко, П. Кононенка, Н. Косаревої, В. Кузя, К. Черної.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття змісту поняття «патріотизм та любові до Батьківщини» як цінності, його різновиди й особливості формування патріотичних почуттів в учнів у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтування здобутих наукових результатів. Актуальність педагогічної спадщини В. Сухомлинського з погляду сьогодення вражає, захоплює, дивує і водночас переконує в його далекоглядності, педагогічній прозорливості та співзвучності із днем прийдешнім. Його творчість – поза вимірами часу, педагогічної чи освітянської науки. Його педагогічні сентенції щодо виховання майбутніх громадян нашої країни наче зчитано з реалій сьогодення; вони є засадничими і програмними; кожна з них може бути концептуальною в модернізації і реформуванні сучасної освіти. Вочевидь, щодо будь-якої проблеми чи запитання ми знаходимо відповідь у науково-педагогічній спадщині вченого і

педагога в цьому невичерпному джерелі інноваційної думки, невмирущої і багатющої скарбниці педагогічного досвіду, мудрості, натхнення.

Зазначимо, що саме з образом Батьківщини в серці кожного громадянина, безмежною любов'ю до своєї Вітчизни пов'язує В. Сухомлинський почуття патріотизму. В одному зі своїх творів учений стверджує, що «любов до Батьківщини і любов до людей – це два швидких потоки, які, зливаючись, утворюють могутню річку патріотизму» [2, с. 178].

Цитуємо В. Сухомлинського: «Батьківщина – це твій дім, твоя колиска» [2, с. 176]; «вічний вогник, це образ великої святині у твоєму серці» [1, с. 134]. Звертаючись до дітей і молоді, вчитель учителів наставляє: «це твоє особисте почуття причетності до всенародного осяяння особливим світлом образу «Батьківщина» ... це знання її історії, це саме життя із долею Батьківщини, це вічно жива сила, що «усотується» в кров, у серце, в кожную клітину істоти, в кожную іскру думки і пристрастей як вічно живий рух народного духу, як народне безсмертя» [1, с. 147].

Феномен «патріотизму» В. Сухомлинський розглядає як узагальнене поняття, пов'язане з вихованістю людини, як «сферу духовного життя, яке проникає в усе, що любить і ненавидить людина, яка формується» [1, с. 131]. Патріотизм, за словами В. Сухомлинського, це сплав почуття і думки, осягнення святині – Батьківщини – не тільки розумом, а передусім серцем [4, с. 582]. Патріотизм учений розглядає в царині активної діяльності людини, в єдності свідомості, думки, сили волі, морально – етичних почуттів, її освіченості і вихованості.

Розмірковуючи над змістом патріотичного виховання майбутніх громадян країни, В. Сухомлинський порушу питання визначення критеріїв патріотичної вихованості. І хоча про них ідеться на сторінках багатьох праць, водночас вони чітко не прописані вченим.

На наш погляд, критерії патріотичного виховання молоді, узагальнюючи поради В. Сухомлинського, можна сформулювати так.

Інформаційно-знаннєвий критерій із показниками:

- обізнаність з історією, героїчним минулим і сучасними героями Батьківщини;
- обізнаність із Конституцією, державними, національними і народними символами України; із національними звичаями, традиціями, святами, народного-ужитковим мистецтвом, національним одягом, побутом, кухнею, сімейними традиціями;
- обізнаність з українською літературою, мистецтвом, культурою, українським національним мовленнєвим етикетом тощо;
- обізнаність із національними природними багатствами, рідною природою тощо; досконале володіння рідною, державною мовами.

Мотиваційно-громадянський критерій із показниками:

- любов і відданість Батьківщині; готовність її захищати в разі необхідності;
- наявність почуттям обов'язку перед Батьківщиною і відповідальність за свої вчинки і поведінку; вірність, відданість тій землі, де народився, тому народові, який вигодував і зростив тебе.

Продуктивно-діяльнісний критерій, який передбачає сформованість умінь поєднувати знання з активною діяльністю особистості щодо виявлення любові до свого народу, своєї землі, традицій, звичаїв, культури, мови, до своєї Батьківщини.

На сторінках педагогічних роздумів мислителя виокремлено засоби виховання любові до Батьківщини та почуття патріотизму відповідно до вікової категорії дітей. З чого саме починається виховання в дитини любові до Батьківщини, виховання високих патріотичних почуттів? На це запитання знаходимо відповідь на сторінках енциклопедичних праць В. Сухомлинського.

Для кожного з нас, розмірковує педагог, Батьківщина починається з чогось маленького, ніби незначного і не помітного; у життя кожного з нас завжди, до останнього подиху, входить у душу щось єдине і незамінне, як груди матері, як її ласкавий дотик, як рідне слово – це наш рідний куточок, що втілює в собі живий образ нашої Вітчизни [2, с. 167].

Батьківщина починається – із сім'ї, з дитячої колиски, «з того моменту, коли людина пережила і подумала, – вона повинна ... любити і дорожити тим світом, у якому народилася, вважати його своїм, почувати себе його частиною», тобто йдеться про те, сімейне виховання всі методи і прийоми пов'язували особистість дитини з Батьківщиною [2, с. 167-168].

Провідним засобом патріотичного бачення і відчуженням світу, почуття Батьківщини, за його словами, є «любов до найдорожчої землі людини – до рідної матері» [4, с. 582], любов сина й дочки до матері і батька, любов батька і матері до дітей, взаємна відданість і вірність, що створює честь сім'ї [1, с. 137].

Великий гуманіст В. Сухомлинський зазначав, що основу любові до матері, сім'ї становить священна готовність віддати своє життя в боротьбі за Вітчизну – це стежина, прямуючи якою, людина піднімається на вершину патріотичного «бачення» світу, патріотичної праці, патріотичного життя [1, с. 139].

Зазначимо, що наскрізною ідеєю всіх педагогічних творів В. Сухомлинського є культ Матері і Батька, культ Дідуся і Бабусі, що створює атмосферу поваги, уваги, сердечної чуйності до материнської і батьківської праці. Відповідним рефреном сприймаються слова педагога про те, що той, хто забув колиску, з якої піднявся, щоб піти по землі, той, хто байдужий до матері, яка вигодувала і виховала його, – нездатний пережити високі патріотичні почуття [1, с. 137].

Любов до Батьківщини, за слова В. Сухомлинського, започатковується «із захоплення красою того, що бачить перед собою дитина, чим вона милується, у

що вкладає частку своєї душі, свого серця». Це, на переконання педагога – практика, найважливіше емоційне «джерело любові до Батьківщини» [6, с. 256].

Азбукою патріотичного виховання називає вчений образ рідної природи, довкілля, домівки. При цьому, зауважує педагог, винятково важливим є те, щоб ці образи «залишились у пам'яті на все життя як видіння дивної краси, які втілюють у собі перші уявлення про Вітчизну». У зв'язку з цим, те, з чого починається для дитини Батьківщина, повинно бути хвилюючим і красивим [1, с. 135]. В. Сухомлинський називає закодовані в серці дитини образи рідного довкілля, батьківської хати, природу, переливи срібного дзвіночка жайворонка в гарячому літньому небі – «патріотичним стрижнем любові людини до Батьківщини».

Не можна виховати свідомого патріота своєї Батьківщини без виховання любові до інших людей, що, за словами вченого, є «моральною серцевиною» особистості, це наша «потреба в іншій людині». Тож вдумливий педагог висловлює моральні сентенції молодим людям, як-от: «живи так, щоб твоя серцевина була здоровою, чистою і сильною, будь справжньою людиною» [1, с. 188].

Патріотична спрямованість «любіві до інших людей» полягає, на переконання В. Сухомлинського, в тому, що «ми знаходимо в цьому своє громадянське щастя; в любові до людей кожний із нас утверджує себе як сина свого народу», своєї Батьківщини» [1, с. 188].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Таким чином, щоб патріотичне виховання дітей та учнівської молоді було результативним, необхідно:

- здійснювати роботу з патріотичного виховання школярів постійно і цілеспрямовано;
- враховувати емоційну сприйнятливості дітей при підборі матеріалів з патріотичного виховання;

- використовувати активні, творчі, пошукові форми роботи, які б сприяли формуванню у школярів креативності, ініціативності, самостійності, розвивали б критичне мислення; розширювали б кругозір, формували б власне ставлення до подій сьогодення;
- застосовувати краєзнавство як один із ефективних засобів патріотичного виховання;
- вводити в практику таку форму організації діяльності з патріотичного виховання, як спільна діяльність учнів зі своїми родинками;
- поєднувати патріотичне виховання з естетичним, моральним, трудовим, екологічним, розумовим вихованням.

Література:

1. Сухомлинський В. О. Проблема виховання всебічно розвинутої особистості: Виховання любові до Батьківщини, патріотична вірність, відданість Батьківщині / В. О. Сухомлинський. – Виб. тв. у 5 т. – Т.1. – К: Рад. шк., 1976.
2. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину: Любов до соціалістичної Батьківщини, висока ідейність і громадянськість / В. О. Сухомлинський. – Виб. тв. у 5 т. – Т.2. – К: Рад. шк., 1976.
3. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину: Ставлення до людей і обов'язок перед ними / В. О. Сухомлинський. – Виб. тв. у 5 т. – Т.2. – К: Рад. шк., 1976.
4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю: Як добитися того, щоб юне серце не було байдужим до нашого життя, нашої боротьби / В. О. Сухомлинський. – Виб. тв. у 5 т. – Т.2. – К: Рад. шк., 1976.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям: Ви майбутні господарі своєї Батьківщини / В. О. Сухомлинський. – Виб. тв. у 5 т. – Т.3. – К: Рад. шк., 1977.
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям: Рідне слово / В. О. Сухомлинський. – Виб. тв. у 5 т. – Т.3. – К: Рад. шк., 1977.

УДК 373.5.016:82

БІЛИЧЕНКО О. Л.

доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», olgabelichenko64@ukr.net

ЛИСЕНКО Н. В.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 1609natali@ukr.net

ТВОРЧІСТЬ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО НА УРОКАХ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОЛОГІЇ

У статті зроблена спроба показати значення творів Василя Сухомлинського для вивчення на уроках у загальноосвітній школі. Доведена актуальність дослідження Слова як складової педагогічної системи Василя Олександровича. У змісті статті виокремлено декілька аспектів проблеми, що порушується авторами. Визначено перспективу подальших досліджень, зокрема механізм трансформації теоретичних положень у практику Нової української школи.

Ключові слова: Василь Сухомлинський, урок літератури.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Василь Олександрович Сухомлинський був представником епохи, яка увійшла в історію як «золота ера» філологічної освіти, що почалася в ХІХ столітті і завершилася у 60-ті роки століття ХХ. Видатний педагог зберіг притаманну тій

епосі повагу до художнього слова, розглядаючи його потенціал як інструмент педагогічного впливу на особистість учня, його духовний світ. Талант В. О. Сухомлинського мав художню, письменницьку забарвленість. Йому було властиве особливе естетичне, художнє відчуття слова.

Витоки його педагогічної системи лежать у художньо-педагогічній обдарованості Василя Олександровича, який ставився з великою повагою до літератури, до мистецтва Слова як до засобу виховання та навчання.

У 1935 – 1938 роках Сухомлинський викладав українську мову і літературу у Василівській та Зибківській семирічних школах Онуфріївського району. У Полтавському педагогічному інституті здобув кваліфікацію учителя української мови і літератури.

У створеній ним педагогічній системі літературним творам відводиться одна з основних ролей. Він був переконаний, що Слово як інструмент впливу на душу учня нічим не можна замінити, а кожен учитель має бути словесником. Рівень володіння словом як педагогічним інструментом, за переконанням В. О. Сухомлинського, є найважливішою ознакою професіоналізму вчителя. Слово, як складна система, цілісне явище наявне в усіх компонентах педагогічної системи Сухомлинського. Але, незважаючи на достатньо велику кількість праць, що багатоаспектно розкривають діяльність видатного педагога, проблема вивчення місця і ролі літератури та мови в його роботах, того, що отримало назву «Педагогіка Слова», залишається недостатньою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Дослідженню різних аспектів доробку В. Сухомлинського приділяли увагу багато науковців. Зокрема внесок педагога в лінгводидактику вивчали О. Богуш, М. Вашуленко, І. Воробйова, Л. Мамчур. Значення культурно-літературної освіти стало предметом дослідження Л. Перхети, Г. Ткаченка.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою нашої роботи є спроба показати вплив ідей педагогіки Сухомлинського на сучасну філологічну науку та освіту.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. В. О. Сухомлинський залишив надзвичайно великий літературний доробок. За освітою філолог, Сухомлинський був творчою людиною, сам писав оповідання, вірші. Першими спробами вихованців Вчителя було створення казок, невеликих художніх оповідань, пейзажних замальовок. Кожен вихованець склав у дитинстві від двадцяти до п'ятидесяти казок.

Один із сучасних напрямків дослідження творчості Сухомлинського стосується лінгводидактики, тобто методики вивчення мови. Відомо, що педагог ставився до мови як до сконцентрованої думки, певного художнього субстрату. Саме тому лінгводидактика Сухомлинського не обмежується тільки вивченням мови в її традиційному для загальноосвітньої школи лексико-граматико-синтаксичному параметрах. Його лінгводидактика мала б дати учням красу Слова, його поетичну сутність, сприяла б розумовому розвитку. Педагог наповнював свою лінгводидактику новим змістом, вважаючи найважливішим психологічним засобом впливу на особистість учня. Він був переконаний у тому, що поетичне слово й поетична творчість, – це основний психологічний засіб формування та розвитку учня, що дає нам підстави вважати лінгводидактику Сухомлинського передумовою лінгводидактики ХХІ століття. Її можна розглядати як свого роду філософію культурно-літературної, філологічної освіти.

Ще одним напрямком педагогіки Сухомлинського можна вважати так звану педагогічну риторичку – засіб педагогічного впливу, досконале володіння яким виступає однією з основних ознак професіоналізму вчителя, надзвичайно важливого для сучасної педагогіки, оскільки вона потребує в наш час розробки

прикладної риторики, що стала б складовою професіонального самовдосконалення. Джерелом для педагогічної риторики є педагогічна творчість Сухомлинського. Особливо важливими для нас є спроби Василя Олександровича пояснити джерела енергії слова. У творах педагога багато прикладів, що ілюструють секрети прикладної риторики, зокрема багато уваги приділено мовній майстерності вчителя початкової школи.

Важливим напрямком творчості Сухомлинського є його художня педагогіка, тобто казки, оповідання морально-етичної проблематики. Саме вони, на нашу думку, наділені гуманістичною енергією. Методика застосування казок або оповідань буде ефективною у разі, коли вчитель розуміє засоби їх художнього і педагогічного впливу.

У творах Василя Олександровича література постає безпосереднім витвором мови та майстерності, але, своєю чергою, вона сама витворює у процесі читання різного типу естетичний ідеал. Він обіймає відчуття винятковості існування, хвилювання, вихід за межі повсякденності, подорож до країни мрій і фантазій. Це наштовхувало педагога на думку, що література – це радше енергія, рух, а не застигла субстанція. Можна сказати, що у процесі читання художньої літератури формується так зване загальне знання, зокрема шкільне знання, яке надається у вибірковий і цілеспрямований спосіб, з думкою про формування вмінь та про здійснення розвивально-виховних завдань. Це становить складник літературної культури учня. Глибоке проникнення в літературу вимагало від учнів визначення, що у прочитаному є важливим і як усе розмаїття прочитаного об'єднати. Воно вимагало також залучення контексту і перспективи, які надають сенс літературі й читанню творів.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Проблема визначення місця педагогіки Слова в педагогічній системі В. Сухомлинського є виключно складною для осмислення, але важливою для професіональної підготовки вчителя, зокрема філолога. Це дасть можливість

трансформації теоретичної наукової парадигми в педагогічну практику вчителя Нової української школи і свідчить про актуальність дослідження місця і ролі літератури та мови в педагогічному доробку В. О. Сухомлинського.

Література

1. Антоненко М. Я. Дидактические проблемы общеобразовательной школы в педагогическом наследии В. А. Сухомлинского. М.: Высшая школа, 2008. 247 с.
2. Сухомлинский В. А. Избранные произведения: в 5-ти т. Т. 1. Москва: Сов. Школа, 1976. Т. 1. С. 53-206.

УДК 37(09)

ЦИБУЛЬКО Л. Г.

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки ДВНЗ «Державний педагогічний університет», luda.czibulsko@yandex.ua

КОЗЛОВСЬКА С. А.

студентка 6 курсу магістратури фізико-математичного факультету ДВНЗ «Державний педагогічний університет»

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОСТІ ДІВЧАТ

У світлі сучасного стану духовного відновлення України, в умовах повернення до національних і загальнолюдських ідеалів, у центрі уваги педагогічної науки перебуває питання відродження інституту сім'ї, формування світоглядних позицій молодого покоління щодо подружнього життя.

У запропонованій статті автором доводиться актуальність педагогічних порад видатного вченого щодо формування у дівчат відповідальності, чуйності, вірності та розуміння власного призначення, підготовка їх до ролі дружини та матері. Визначено значення педагога та родини у сучасному процесі формування моральних переконань майбутніх жінок.

Ключові слова: батьки, відповідальність, виховання, лист, материнство, моральність, сім'я, школа.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні процеси реформування педагогічної галузі спрямовані на консолідацію суспільства навколо проблеми морального виховання молодого покоління. Саме тому не втрачає своєї актуальності ґрунтовне вивчення педагогічного досвіду видатного вченого В. О. Сухомлинського, оскільки на сторінках його епістолярної спадщини висвітлюється такі важливі питання, як: необхідність морального виховання молоді, формування відповідальності, розуміння кохання як мудрої вічної людської краси. Проблема формування моральності молодого покоління дівчат найширше представлена у педагогічно-епістолярному творі видатного педагога «Лист до дочки».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Багато науковців і педагогів досліджують листи В. О. Сухомлинського, розкриваючи нові виховні можливості епістолярного жанру педагога, таким чином роблячи великий внесок у процес виховання: Я. Журецький, В. О. Сухомлинський та МДУ: історичний фрагмент епістолярію, Г. Мазоха

Епістолярна спадщина і парадигми наукового дослідження, О. Сухомлинська «Етюди о В. А. Сухомлинском. Педагогические апокрифы» [5] тощо.

Проблему морального виховання молоді, підготовку їх до подружнього життя, відповідальності у спадщині видатного педагога В. Сухомлинського висвітлено в таких публікаціях: Я. Запорожець Формування культури взаємовідносин особистості в контексті ідей В. Сухомлинського [1], Т. Кравченко Ціннісні підходи до шлюбних стосунків: стереотипи та реальність [2], О. Петренко Проблема статевої соціалізації особистості у педагогічній спадщині В. Сухомлинського [4], І. Чабаненко Формування ціннісного ставлення до любові як складової статевого виховання в педагогічній спадщині В. Сухомлинського [8].

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – розкрити виховні можливості епістолярної спадщини В. О. Сухомлинського щодо формування моральності у дівчат.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтування здобутих наукових результатів. Передчасна смерть видатного педагога завадила завершити роботу над книгою, яку Василь Олександрович планував присвятити батькам, як першим і основним вихователям дітей. Попри незавершеність матеріалів, книга «Батьківська педагогіка» вийшла у друк. До її змісту увійшли оригінальні оповідання, приклади з особистого виробничого досвіду видатного гуманіста, а також «Лист до дочки», в якому автор запропонував і вдало розв'язав актуальні для всіх часів педагогічні питання: формування високої моральності, джерельності почуттів, і найважливіше – мудрого кохання.

«Лист до дочки» В. О. Сухомлинський присвятив хвилюючій темі для молоді – коханню: мудрий батько пояснив донці, що таке сімейні стосунки, подружня вірність і відповідальність, життєва мудрість. Наскрізними у листі є роздуми педагога про дівочу гідність, пристрась, гордість, недоторканість.

Свою особисту місію він вбачав у тому, щоб його дитина пізнала щастя справжнього мудрого кохання, творення нового життя. «Моє заповітне бажання – передати тобі ту життєву мудрість, яку називають умінням жити, – звертався Василь Олександрович до доньки. – Хочеться, щоб з кожного батьківського слова, як з малого зернятка, народжувалися паростки твоїх власних поглядів і переконань» [6, с. 241].

Використовуючи метод прикладу, педагог спирається на особистий досвід. Автор в епістолі розповідає, що в роки ранньої юності його теж цікавила та хвилювала тема кохання. Видатний гуманіст з ніжністю згадує свою бабусю Марію, яка відкрила перед ним світ казки, рідного слова, краси людської душі. Василю Олександровичу було шістнадцять, коли він уперше спитав у бабусі, що таке кохання. «Кожну істину вона вміла роз'яснити казкою, – зазначав В. О. Сухомлинський. – Дивовижна людина, якій я завдячую всім, що увійшло в мою душу прекрасного й мудрого» [6, с. 241].

Почуття – різноманітні за характером, структурою і психологічним механізмом сприйняття кожною людиною окремо. Почуття кохання це один із найскладніших видів духовного переживання, найсильніше із почуттів людини. Розглядаючи його крізь призму естетичного відчуття, ми маємо невичерпне джерело інтелектуальної насолоди. Великий майстер зазначав, що саме здатність людини відчувати чисту людську любов робить її Людиною. Той, хто не вміє кохати, не підноситься до найвищої людської краси, на думку В. О. Сухомлинського, – є лише істотою, яку народила людина.

Справжнє лихо Василь Олександрович убачав у тому, що молодь, відчувши статевий потяг, відразу прагне до його задоволення, вважаючи при цьому, що це і є справжнє людське кохання. Людинознавець стверджував, якщо в подружньому житті не буде нічого, крім статевого потягу, то така сім'я буде здатна лише народжувати нещасних дітей. Виховуючи доньку як майбутню

дружину та матір, педагог заповідав їй у коханні, насамперед, убачати мудру любов, відповідальність, духовну красу та високу моральність.

Коріння жіночого духовно-психологічного рабства, на думку Василя Олександровича, іде від емоційного невігластва. Застерігаючи доньку від страшних помилок, мудрий батько наголошував, що дівчині не можна безвладно пливти на хвилі бездумних емоцій та жаги скороминущої втіхи. Прагнення щастя, насолоди, повноти свого духовного життя повинно робити дівчину мудрою та мужньою. «Статевий потяг, – пояснював В. О. Сухомлинський донці, – не облагороджений мудрістю, – це велике зло, яке підстерігає тебе в житті». На думку педагога, це зло посилюється тим, що юнак просто не готовий морально та духовно до кохання, подружнього життя й батьківства. Фізично готова до батьківства людина, за станом морального розвитку нерідко ще є дитиною. І таку дитину В.О. Сухомлинський називав страшною, вона може стати батьком. Таке страшне лихо Василь Олександрович розглядав як суспільну, соціальну проблему.

Із глибин педагогічної мудрості батько радив не лише своїй донці, а й усім дівчатам бути «розбірливими і перебірливими – не бійтеся цього, якщо тільки ваша розбірливість поєднується з жіночою мудрістю і мужністю, якщо тільки вона не виливається у легковажність» [6, с. 249]. На думку Василя Олександровича, гармонія в сімейних стосунках настає іноді тоді, коли моральним володарем, джерелом високої духовності буде жінка.

У «Листі до дочки» В.О. Сухомлинський людське життя розглядав як бінарну взаємодію двох сфер. З одного боку, він визначає працю людини на виробництві, її суспільне обличчя і громадянську творчість, її обов'язок перед народом і суспільством, а з другого, – сфери духовно-психологічних і морально-естетичних відносин: сім'я, діти, обов'язок батьків перед власними нащадками, дітей перед батьками. Педагог наголошував, що у другій сфері свого життя людина нерідко є невігласом, негідником чи рабом, і кожна така

вада – це соціальне зло. Саме в гармонійній, єдності суспільної сфери особистості з її внутрішнім, духовно-психологічним і морально-естетичним обличчям народжується високоморальна, гідна людина [6, с. 244].

Уже з часів отроцтва й ранньої юності В. О. Сухомлинський вважав необхідним виховувати та розвивати моральність і духовність, формувати загальнолюдські цінності як домінанту у структурі особистості, бо саме розвиненість духовно-психічної та морально-етичної сфери слугує сфері підґрунтям для почуття мудрої любові. Звертаючись до доньки, він прохав її замислитися над тим, що необхідно «творити свої власні сили, сили своєї душі для любові, яку треба пронести через усе життя» [6, с. 248].

Торкаючись тонкої та делікатної сфери інтимного життя людини, В. О. Сухомлинський указав на необхідність виховання культури бажань особистості. «Кохання людське – це висока людська культура, – стверджував педагог. – По тому, як людина любить, можна зробити безпомилковий висновок про те, яка вона людина. Тому що в коханні найбільш яскраво виявляється відповідальність за майбутнє» [6, с. 251].

Наводячи велику галерею життєвих прикладів, В. О. Сухомлинський прагнув застерегти доньку від помилок, яких припускається багато дівчат і за які їм доводиться дуже дорого платити: щастям, радістю, здоров'ям, а іноді й життям. «Людське кохання, – наголошував педагог, – повинно бути не тільки красивим, відданим, вірним – а й мудрим і обачливим» [6, с. 244]. Батько заповідав пам'ятати, що в світі існує не лише краса і благородство, а й зло, підлість, тому серце дівчини має бути як добрим, так і вимогливим.

Педагог-гуманіст на сторінках «Листа до дочки» намагався розкрити природу «страшної бабської філософії»: «Він мене б'є, а я його кохаю». В. О. Сухомлинський зазначав, що боляче і страшно зустрічатися з нею у житті, таке приниження Людини є шляхом до деградації не лише окремої нації, а і людства в цілому.

Причиною страшного духовного рабства жінки, нерозвиненості моральної сфери особистості людинознавець бачив у недосконалості виховної роботи школи й сім'ї. Процес формування найважливішого людського почуття відбувається стихійно. Василь Олександрович зазначає, що, як правило, делікатні питання кохання вчителі та батьки обходять, а для деяких – це взагалі заборонена тема. Висловлюючи думки щодо місії школи у інтимній сфері людського життя – духовної підготовки до шлюбу, сім'ї, дітонародження, виховання дітей, педагог-гуманіст наголошував, що школа, не робить найголовнішого – не вчить жити.

Загальноприйнятною істиною є те, що коли юнак склав іспит й отримав атестат, то він готовий до життя; а дівчина, коли складну чоловічу навчилася виконувати роботу, одразу відчуває себе рівною з чоловіком, і ця рівність забезпечить моральну незалежність й щастя. Таке твердження, на думку В. О. Сухомлинського, є хибним і не припустимим, бо найголовнішим у житті людини він вважав творення людини, продовження себе в дітях. Учителі сприймають своїх учнів лише як дітей, а не як завтрашнього громадянина, чоловіка чи жінку, батька чи матір.

Виданий вчений з біллу у душі визнавав, що сімнадцятирічні учні йдуть в доросле життя зрілими фізично для того, щоб народжувати дітей, але незрілими духовно, щоб кохати й виховувати. На думку педагога, саме в єдності кохання та виховання полягає творення людини – найскладніша й найрадісніша праця. Вчений наполягав, що завданням школи є виховати людину в її гармонійній єдності: громадянина й трудівника, люблячого й вірного чоловіка й батька, і матір.

В. О. Сухомлинський вважав сім'ю найголовнішою ланкою процесу виховання дитини, формування в неї громадянських, духовних, моральних, естетичних почуттів. Запорукою правильного сімейного виховання на думку педагога є взаємини між батьками, які ґрунтуються на взаємоповазі, турботі,

розумінні, коханні. Вчений наполягав на необхідності моральної підготовки молоді до створення сім'ї та виконання відповідальної місії батьків.

О. Петренко наголошує, що любов між подружжям як передумова любові до дітей сама по собі не є силою, яка сприяє правильному їх вихованню. Тільки злиття воедино батьківської любові та родинного обов'язку сприяють гармонійному розвитку дитини [3, с. 26].

Великим досягненням В. О. Сухомлинського як педагога-гуманіста стало створення в Павлівській школі духовного культу Матері. Материнство розглядалося педагогом як найвищий рівень духовного та фізичного розвитку жінки. Особистість жінки, інтелектуально розвинутої, високоморальної, творчої, лише в поєднанні з виконанням ролі матері, на думку В. О. Сухомлинського, досягає гармонійності, соціальної значущості.

Проблема материнства є надзвичайно складною. Оскільки, народжуючи дитину, жінка повинна мати не лише високий рівень моральної, інтелектуальної, естетичної культури, а й зуміти передати це своїй дитині. Готовність до найвідповідальнішої роботи – творення людини, громадянина – є важливою ланкою щасливого материнства. Виховання любові до рідної землі, родини, свого народу; виховання громадського обов'язку перед країною, суспільством; формування об'єктивних уявлень про історію розвитку власної нації; вироблення високої етики міжнаціональних стосунків; слугування загальнолюдським ідеалам – усе це материнський обов'язок, яким жінка дарує майбутнє не лише нації, а й людству.

Швейцарський педагог Й. Песталоцці був переконаний, «що лише мати може закласти основу морального виховання людини. Материнський інстинкт опирається на чуттєве сприйняття і є природним засобом морального виховання» [7, с. 299]. Педагог наголошував, що природовідповідна турботливість матері про власну кровинку має знаходитися у гармонії її розуму та серця.

Провідне місце у вихованні майбутньої матері В. О. Сухомлинський надає формуванню почуття відповідальності. Педагог стверджував, що з перших хвилин, коли в дівчині починає прокидатися жінка, їй необхідно пам'ятати, що тепер вона відповідає не лише за себе, а й за ту майбутню людську істоту. «Так призначено природою, – стверджував педагог, – але природа – це лише будівельний матеріал для творення прекрасного – майбутнього людського життя, – а творити ж тобі, майстром-скульптором бути тобі разом з тією людиною, яка покохає тебе і яку покохаєш ти» [6, с. 247].

Мати відіграє найважливішу роль у житті дитини, її психологічна готовність до виховання є важливим фактором у процесі формуванні моральних переконань особистості. На думку О. Петренко, головне у вихованні – створити у дитини відчуття того, що її люблять і про неї турбуються, забезпечити теплий емоційний контакт між матір'ю і дитиною [3, с. 19].

У зміст поняття материнської любові видатний гуманіст укладав одухотворену високу сутність, яка спроможна вдихнути в маленьку істоту людини красу. Дитина – це спадкоємець цілого роду, маленька частина генетичного ланцюга цілої нації, її народження педагог розглядав у контексті важливої відповідальності перед усіма минулими і прийдешніми поколіннями. В. О. Сухомлинський стверджував, що «дівчина з молоком матері повинна увібрати в себе ту істину, що кохання – це відповідальність». Видатний педагог вважав, що маленька людина повинна розуміти, що кожен її вчинок накладає певний відбиток на оточуючих людях: друзях, товаришах, учителях, батьках. На думку Василя Олександровича це є складний процес творення духовних сил людини.

Формуючи правильне розуміння кохання, сімейного кохання, сімейного життя й материнства, Василь Олександрович порівнював жінку з майстром-скульптором, яка тримає у своїх руках благородний камінь мармур. І саме вона може зробити з цього каменю прекрасну квітку, троянду, яка не буде

поступатися своєю красою. Педагог стверджував, що майстер-скульптор бачив квітку в мертвому шматку каменя, і лише після його величезних зусиль із глибини мертвої матерії виступлять обриси живої краси – краси рукотворної, створеної людиною. Кохання, на думку педагога, і є цією рукотворною красою.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Епістолярій видатного вченого В. О. Сухомлинського несе у собі могутній виховний потенціал, основою якого є шанобливе ставлення до жінки. Слід відзначити, що видатний педагог-гуманіст мав своє особливе бачення щодо проблем виховання молодих дівчат, майбутніх матерів, яке він вдало виклав у епістолярному творі «Лист до дочки». В епістолі В. О. Сухомлинський розкривав біологічну сутність жінки, її духовне багатство і красу. Жінка – оберег будь-якої сім'ї. Від неї та її ролі в родині залежить мир і злагода, а в кінцевому рахунку могутність суспільства.

Виховання людської гідності, відповідальності, працьовитості має стати пріоритетом у сумісній виховній роботі школи та сім'ї. У виховній системі роботи Павлиської середньої школи цей напрям знайшов свою реалізацію завдяки впровадженню в навчально-виховний процес нових на той час педагогічних технологій, завдяки яким школа стала освітнім і соціокультурним центром.

В. О. Сухомлинський великої уваги приділяв роботі по формуванню педагогічної культури батьків, організації родинного виховання. Зустрічаючись із батьками педагог завжди прагнув дати добру пораду, подякувати за тощо. Він був переконаний, що результатом вдалого родинного виховання є повна передача високої моралі та духовності в соціум, поширення їх. Вплив сім'ї на виховання та формування гармонійно розвиненої особистості є надзвичайно важливим.

Така ситуація актуалізує питання правильного морального виховання дівчат саме у школі. Нажаль, на сучасному етапі у сучасних закладах освіти не викладаються основи сімейних стосунків.

Література:

1. Запорожець Я. Формування культури взаємовідносин особистості в контексті ідей В. О. Сухомлинського / Я. Запорожець / Херсонський державний університет: зб. наук. пр. – Херсон, 2009 р. – Вип. 53. – С. 208–213.

2. Кравченко Т. Ціннісні підходи до шлюбних стосунків: стереотипи та реальність / Т. Кравченко / Херсонський державний університет: зб. наук. пр. – Херсон, 2009 р. – Вип. 53. – С. 414–417.

3. Петренко О. Виховання любові до матері у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Оксана Борисівна Петренко; Ін-т педагогіки АПН України. – Київ, 1999. – 203 с.

4. Петренко О. Проблема статевої соціалізації особистості у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського : монографія / Оксана Борисівна Петренко. – Рівне : РДГУ. Видавець Олег Зень, 2008. – 191 с.

5. Сухомлинская О. В. Этюды о В. А. Сухомлинском. Педагогические апокрифы / О. В. Сухомлинская. – Харьков: АКТА, 2008. – 429 с.

6. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / Василь Олександрович Сухомлинський; [вступ. стаття В. Ф. Шморгун]. – К. : Рад. школа, 1978. – 263 с.

7. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики. – М. : Просвещение, 1981. – 528 с.

8. Чабаненко І. Формування ціннісного ставлення до любові як складової статевого виховання в педагогічній спадщині В. Сухомлинського / І. Чабаненко / Херсонський держ. ун-т: зб. наук. пр. – Херсон, 2009. – Вип. 54. – С. 233–237.

УДК 37.09.447

БІЛЕЦЬКИЙ О. А.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», sovestalex@gmail.com

ПОГОРЄЛА В.

студентка 2 курсу факультету початкової, технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ФОРМУВАННЯ СТОСУНКІВ ВЧИТЕЛЯ І УЧНІВ У СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті аналізуються ряд основних фундаментальних поглядів із спадщини В. О. Сухомлинського щодо формування стосунків між вчителем і учнями в межах навчально-виховного процесу, доводиться актуальність цих поглядів на тлі проблем сучасної загальноосвітньої школи і суспільства.

Ключові слова: гуманізм, дитина, вчитель, учень, стосунки, відкритість.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Демократичне суспільство, як і правова держава, повинні реалізовувати принцип гуманістичного виховання, який базується на злагоді, повазі до інших людей та їхніх думок. Кожна людина має право на свою точку зору.

Колектив, чи то дорослий, чи дитячий, немислимий без поважного і шанобливого ставлення до його членів. Щоб стимулювати та підтримувати психічний стан та моральне здоров'я колективу, слід усім його учасникам бути зваженими, терпимими до переконань, думок та висловлювань, аби запобігти образ, нарікань, тиску на особистість.

Гуманізм, як загальнолюдська цінність є фундаментом розбудови людських стосунків, і одним з осередків, де вони формуються, є школа. Але мова повинна йти не про соціалізацію дітей в середовищі однолітків, а про те, як їй навчитися відкритим стосункам із вчителями.

Для успішного виконання педагогічних цілей та в результаті формуванню всебічно-розвиненої особистості до педагога висувається ряд вимог, які є обов'язковими. Серед них і професійні знання, вміння та навички, психологічні характеристики особистості вчителя та його моральні якості. Але особливу увагу також слід звернути на те, що вчитель окрім провідника знань повинен стати для дітей авторитетним товаришем і партнером.

Ця ідея знайшла відображення у педагогіці партнерства, проблемам якої приділив багато уваги О. В. Сухомлинський.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Творча педагогічна спадщина В. Сухомлинського не раз аналізувалася у працях науковців з боку історії педагогіки (В. Радул, В. Кравцов, Г. Мешко, В. Гриньова, С. Золотухіна), а також загальної педагогіки і психології (Л. Холоднова, Г. Сорока, І. Бех, О. Акімова) тощо.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Отже, ми спробуємо дещо узагальнити погляди поважних науковців і виокремити основні ідеї педагогіки партнерства (співробітництва) спадщини безсмертного Олександра Васильовича Сухомлинського.

Тому, метою нашої статті було обрано аналіз ідей В. О. Сухомлинського щодо формування стосунків між вчителем і учнями у навчально-виховному процесі.

Основним завданням дослідження було проаналізувати умови утворення партнерських стосунків між вчителем і учнями, як основи для впровадження основних ідей педагогіки співробітництва.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Професія педагога передбачає діяльність, змістом якої є навчання, виховання, освіта і розвиток підростаючого покоління.

Особливість педагогічної діяльності учителя полягає в тому, що об'єктом і продуктом його діяльності є людина. Вчитель працює з духовною частиною людини, її внутрішнім світом. Тому професію вчителя відносять до числа найбільш важливих професій.

В. О. Сухомлинський вважав, що в процесі виховання величезну роль відіграють стосунки вчителя й учня. Тому вони повинні бути уважними, доброзичливими й зацікавленими. Саме виходячи з подібних установок у школі Сухомлинського стали практикуватися спільні походи, твори й читання віршів, слухання «музики» лісу, ріки, полів, повітря. Наприклад, він писав: «Музика є самим чудодійним, самим тонким засобом залучення до добра, краси й людяності» [1, с. 355]. Саме через подібні моменти формується дорогоцінний досвід спілкування учнів і вчителів.

Вчитель, у першу чергу, на думку Сухомлинського, повинен уміти пізнавати духовний світ дитини, розуміти в кожній дитині «особисте». Як писав Сухомлинський: «Немає у світі нічого складніше й багатше людської особистості» [6, с. 55]. І саме до особистості звернений педагог у своїй діяльності, тому вчитель – це людина, які не тільки опанував теорією педагогіки, він ще й практик, що почуває дитину, він мислитель, який з'єднує теорію й практику воедино.

Дитина не може бути щасливий, якщо в школі йому нудно й погано, якщо він не почуває себе досить здатним, щоб володіти шкільною наукою. Зробити дитину щасливою – виходить, насамперед, допомогти їй вчитися. Навчання не

дає бажаних результатів, якщо вчитель ставить перед учнем на перше місце ціль: «Вивчити, запам'ятати!». Шкода зубріння величезна – вона мимоволі знищує основні ідеї навчального предмета. Вчитель повинен точно розмежувати, що треба запам'ятати на все життя, а що треба тільки зрозуміти й засвоїти без зубріння – у вправах.

Одне за іншим робить Сухомлинський маленькі відкриття: виявляється, кожен вчитель, який предмет він не викладав, повинен бути викладачем словесності... Слово – перший крок до думки учня. У виховній роботі важливий і зміст матеріалу, і тон розмови, і час цієї розмови, і зовнішній вигляд учителя, і манери його поведінки. Десятки, сотні ниток, що духовно зв'язують учителів, що й вчиться, – це ті стежки, які ведуть до людського серця, ця найважливіша умова дружби, товариства вчителя й учнів. Учителів й учнів повинна поєднувати духовна спільність, при якій забувається, що педагог – керівник і наставник. Виховання без дружби з дитиною, без духовної спільності з ним можна зрівняти із блуканням у сутінках [4, с. 88].

Отже, Сухомлинський доводить: діти повинні постійно переживати радість успіху, подолання труднощів. Не можна давати дитині відчуття, начебто вона гірше інших, нездара, відстає, не можна принижувати її гідність: учень не винуватий у тому, що думає повільніше інших. Постійно підтримувати дитину, не ставити їй поганих оцінок, не ставити ніяких оцінок, поки вона не доб'ється успіху. Оцінювати не знання саме по собі й не старанність, а саме просування вперед, цей результат з'єднання знання зі старанністю. «Навчання – праця, серйозна праця дитини, отже, воно повинне бути радістю, тому що праця, успіх у праці, подолання перешкод у праці, його результат – усе це надійні джерела людської радості» [2, с. 211–213].

Багаторічний досвід переконав Сухомлинського в тому, що вплив однієї людини на іншу при розкритті кращих людських рис – найсприятливіша обставина для виховання особистості. Почуття власної гідності, честі, гордості

пробуджується за умови, коли можна вкласти частку своїх духовних сил в іншу особистість, прагне зробити її краще. Вихователь сам повинен бути високоморальною особистістю, щоб досягтися успіхів у вихованні дітей.

Цієї мети Сухомлинський невпинно домагався в роботі з педагогічним колективом Павлиської середньої школи. Виховання, згідно Сухомлинського, являє собою єдність духовного життя вихователя й вихованців. Василь Олександрович радив молодим директорам шкіл у першу чергу домагатися дружної творчої атмосфери в педагогічному колективі. Гуманістична спрямованість педагогіки Сухомлинського поєднувала учнів і вчителів.

Великий педагог не вірив у рятівну силу покарань, був проти, як він говорив, «педагогічного екстремізму», переконаний був, що виховання можна організувати так, щоб потреби в покаранні взагалі не було. Це дійсно можливо, якщо між вихователем і вихованцями встановлюється духовна єдність, якщо вони на якимсь щаблі розвитку обопільних відносин стають однодумцями у твердженні високих моральних цінностей.

Сухомлинський вчить, що педагогу, вихователю необхідно відчувати в кожному своєму вихованці активну істоту, читати його душу, вгадувати його складний духовний світ, але при цьому – берегти, щадити його недоторканність, вразливість, ранимість тощо. Він застерігав від нанесення ненавмисних ран і образ, тривог і занепокоєння й наполягав на повазі особистості вихованця. Але цю свою здатність наставник повинен передати й своєму учневі. Тільки поважаючи гідність іншого, людина може здобути повагу й до себе. Немає більшого зла в людських відносинах, ніж підвищена увага до своєї персони й байдужість (або – ще гірше – зарозумілість) до навколишніх. «Як важливо, щоб діти навчилися почувати щиросердечний стан товариша, розпізнавати чуже горе, переживати його, як своє особисте» [5, т. 5, с. 235].

Дитинство, шкільні роки повинні бути роками виховання сердечності. Вона не успадковується генетично, вона здобувається разом з іншими рисами

характеру, формується процесом виховання. Саме дитинство Василь Олександрович вважав найважливішим періодом людського життя. І від того, як пройшло дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло в його розум і серце з навколишнього світу, – від цього у вирішальному ступені залежить, якою людиною стане сьогоднішня маля.

«Чудова риса – писав Сухомлинський, – постійно відкривати в дитині нове, дивуватися новому, бачити людину в процесі його становлення – один з тих коренів, які плекають покликання до педагогічної праці. Я твердо переконаний, що цей корінь закладається в людині ще в дитинстві й отрочстві, закладається й у родині, і в школі. Він закладається турботами старших – батька, матері, учителя, – які виховують дитину в дусі любові до людей, поваги до людини». Саме так формувався педагогічний талант самого В.О. Сухомлинського, джерело якого – любов до дітей, глибока віра в можливість виховання кожної дитину так, щоб не потрібно було потім виправляти допущені в ранньому дитинстві помилки. Терпимість до дитячих слабкостей, розуміння найтонших спонукальних мотивів і причин дитячих витівок, чуйність, турбота про дитину – усю цю мудрість Сухомлинський виніс із власного дитинства.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, підводячи підсумки, можна стверджувати? що В. О. Сухомлинський залишив багату літературно-педагогічну спадщину, характеризуючи найважливіші вимоги до вчителя. Він створив чітке визначення: «Що значить гарний учитель? Це, насамперед людина, яка любить дітей, знаходить радість у спілкуванні з ними, вірить у те, що кожна дитина може стати гарною людиною, уміє дружити з дітьми, сприймає близько до серця дитячі радості й прикраси, знає душу дитини, ніколи не забуває, що й сам він був дитиною» [7, с. 240].

Сухомлинський підкреслював, що якщо вчитель став другом дитини, якщо ця дружба осяяна шляхетним захопленням, поривом до чогось світлому, розумному, у серце дитини ніколи не з'явиться зло. І якщо в школах є, що насторожилися, наїжилися, недовірливі, а іноді й злі діти, те лише тому, що вчителі не довідалися їх, не знайшли підходу до них, не зуміли стати їхніми товаришами. Виховання без дружби з дитиною, без духовної спільності з ним можна зрівняти із блуканням у сутінках [1, с. 39-40].

Саме в цьому й укладені, на його думку, основні вимоги до педагога – стати другом своїм учням. Саме ці ідеї гуманістичної педагогіки і педагогіки співробітництва залишаються актуальними і сьогодні.

Література

1. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії: навч. посібник. / Г. М. Мешко. – Київ : Академвидав, 2010. – 200 с.
2. Родчанин Е. Г., Зязюн И. А. Об идеалах В.А. Сухомлинского. – М., 1991. – 237 с.
3. Сухомлинский В. А. О воспитании [Текст] / В. А. Сухомлинский. – Москва : Школьная пресса, 2003. – 192 с.
4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителів : книга для вчителя / В. О. Сухомлинський. – Київ : Радянська школа, 1988. – 304 с.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти томах. Т 2. / В. О. Сухомлинський. – Москва: Педагогіка, 1980. – 383 с.
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський – Москва : Педагогіка, 1983. – 318 с.
7. Харламов И.Ф. Педагогика. – Минск: Изд-во Минского Государственного Университета, 2000. – 560 с.

УДК 37.017.92

БОНДАРЕНКО Г. І.

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та літератури ДДПУ «Донбаського державного педагогічного університету»
bonikol2010@gmail.com*

**ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ
ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ
В. СУХОМЛИНСЬКОГО)**

У даній статті порушено актуальні проблеми патріотичного виховання школярів на прикладі творів В. Сухомлинського. Розкрито важливий компонент духовної культури суспільства як могутній засіб цілісного духовного розвитку особистості. Мета статті обумовлена загальними тенденціями розвитку духовної сфери сучасного школяра.

Ключові слова: патріотичне виховання, духовно-моральний розвиток, гуманність, людяність, мовно-культурний простір.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Одним важливим напрямком національно-патріотичного виховання є духовно-моральне виховання, адже духовно-моральний розвиток особистості є пріоритетним у сучасних закладах освіти. Цей сегмент виховної роботи найактивніше взаємодіє із сімейним вихованням: якщо в родині сповідують високі духовні принципи, цінують чуйність, розуміють категорії добра і зла, то діти легко сприймають настанови педагогів, які є для них близькими. Батьки в тандемі з учителями несуть абсолютну відповідальність за формування всього людського в дитині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. В останні роки коло дослідників проблеми формування в молоді морально-патріотичних цінностей значно розширилося. Виховання стало основним завданням школи, а навчання розглядається як засіб виховання. Школа повинна розвивати в учнів національні та державницькі почуття і за своїм змістом бути і національною, і державною. На думку О. Савченко, сучасна дидактика початкової школи базується на засадах особистісно-орієнтованої діяльнісної освіти [2].

Аналізуючи різноманітні феномени регуляції поведінки особистості, В. Ягупов висловив гіпотезу, що соціальні установки та ціннісні орієнтації знаходяться в певній ієрархії і разом утворюють своєрідну диспозиційну систему [9].

Значний внесок у розвиток проблеми національного виховання було зроблено такими педагогами та психологами, як М. Антонєць (проблеми національної самосвідомості молоді) [1], Є. Бондаревська (процес формування особистості), М. Євтух (формування гуманності у підлітків), О. Сухомлинська (цінності у вихованні дітей і молоді) [4] тощо.

В основі ціннісних орієнтацій особистості лежить система цінностей, відповідно до якої вона будує своє життя, яку приймає і в яку вірить. У цій системі втілені цілі і призначення людини, її погляди на особисте життя, життя своєї родини, суспільства, нації, всього людства. Як зазначає О. В. Сухомлинська: «В. Сухомлинський приділяв увагу вихованню гуманності, людяності через творення добра людям. Тільки той, хто вірить у добро і в красу, сам хоче бути гарним. А як же добитися того, щоб людині завжди хотілося бути гарною? Невипадково В. Сухомлинський у своїй практиці на перше місце ставив не слова, а свідомість людини, навіть не віру в добро, а

вчинки, у яких виявляється ставлення її до іншої людини, до всього людського. Він вважав, що «гуманні вчинки в отрочтві і юності облагороджують особистість, підносять людину до її духовного розвитку» [4]. Отже, виховання – це багатогранний процес постійного духовного збагачення і оновлення – і тих, хто виховується, і тих, хто виховує.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Тож метою статті є висвітлення національної ідеї та патріотичного виховання учнівської молоді на прикладах творів В. Сухомлинського. Для дослідження мети нами були поставлені такі **завдання:**

- визначити виховні можливості української мови та літератури для забезпечення єдності національних та моральних цінностей на заняттях у школі;
- застосування елементів глобалізації на формування духовного світу особистості засобами української мови та літератури в школі, що є сферою формування духовного світу особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Шанобливе ставлення дитини до держави Україна й до людей, які в ній живуть, допомагає їй успішно реалізувати себе в соціумі духовно, професійно, культурно. Власне через засадничі духовно-моральні цінності нашого народу можемо захистити себе від негативних наслідків процесу глобалізації в гуманітарній сфері. Адже, якщо зважати на те, що кінцева мета глобальних змін – побудова єдиної всесвітньої держави з єдиним урядом, народом, культурою, то це має призвести до злиття народів у якомусь єдиному мовно-культурному просторі шляхом усунення всієї багатонаціональної різноманітності. Зрозуміло, що в такій ситуації люди, які прагнуть до своєї самоідентифікації, національної окремішності, будуть наділятися принизливими ярликами, як-от: ізоляціоністи, маргінали, духовні консерватори, моральні самітники тощо. І лише потужна робота сім'ї, школи,

громадських інституцій допоможе сформувати особистість, спроможну гармонійно і збалансовано приймати всі глобальні виклики сьогодення.

У кожному соціумі працюють норми, спрямовані на врегулювання взаємовідносин між людьми всіх національностей. Ці норми, при системному їх дотриманні, дозволяють людині жити так, щоб не заподіяти шкоди іншим, із повагою ставитися до своїх батьків, любити дітей, допомагати бідним і тим, кого скривдили, не бути злим і заздрисним, поважати закони й творити добро.

У структурі людської діяльності ціннісні орієнтації тісно пов'язані з пізнавальними, емоційними і вольовими її аспектами і виражають внутрішню основу ставлення особистості до дійсності, формувати «внутрішню позицію особистості». Засвоєні індивідом знання, зумовлені його потребами, інтересами, і зафіксовані в його установах, проявляються як конкретне ставлення цієї особистості до цінностей життя. Саме в такій психологічній формі духовні цінності суспільства стають суб'єктивними надбаннями особистості. Переживання потреби, зацікавленості будь-чим трансформується в зацікавлено-дійове ставлення. Відтепер кожний фрагмент буття стає для людини не простою даністю, а складовою її життя, щодо якої вона має зайняти певну ціннісну позицію і активно утверджувати її. Тому дуже важливо, щоб педагогічний процес спеціально спрямовував формування об'єктивно цінних інтересів у школярів, особливо в підлітків, які виступають психологічною базою ціннісної орієнтації особистості.

Отже, опинившись перед викликами глобалізації, маємо докладати чималі зусилля для того, щоб зберегти всі ті найкращі надбання нашого народу, які виокремлюють нас із-поміж інших народів світу, і збудувати нарешті національну державу Україну, наголошує М. Антоненко, яка, «кладучи в основу свого розвитку українську мову як державну, маючи свою власну символіку, чітко окреслену територію, функціонуватиме на основі узгодження влади й громадян, сили й компромісу, закону й свободи як на території країни, так і за її

межами, і яка, апелюючи до загальнолюдських моральних цінностей, посяде належне місце у світовій спільноті» [1, с. 59]. Значна роль у цьому аспекті відводиться національно-патріотичному вихованню школярів як на уроках гуманітарного циклу, так і на уроках математично-природничого циклу.

Завдяки новітнім технологіям сьогодні не є проблемою знищити загальнолюдські моральні цінності окремого народу-нації, визнавши їх безглуздими, примітивними, несучасними, недієвими. Закликаючи наше суспільство до толерантності, взаємоповаги й взаєморозуміння, нам іноді дають зрозуміти, що деякі наші духовно-моральні постулати втратили свою привабливість.

Проблема виховання належить до тих, які сьогодні гостро стоять перед людством. Будь-яка епоха у відповідності зі специфічними для неї завданнями соціально-економічного, морального і культурного розвитку має потребу в особистості з певним рівнем знань і принципів поведінки.

Тому вчителі мають бути передусім носіями культури, а не передавачами знань. В. Сухомлинський писав, що школа стає вогнищем культури тільки тоді, коли в ній панують чотири культури – культ Батьківщини, культ Людини, культ Матері та культ Рідного слова [5].

Особливо актуальними зараз є думки В. Сухомлинського про такий компонент змісту освіти, як формування ціннісних орієнтацій. В. Сухомлинський блискуче зінтегрував педагогічні і психологічні знання про мораль і високі людські цінності і зробив вагомий внесок у національне виховання молоді. В. Сухомлинський доводив, що людина у своєму моральному розвитку стає такою, яка у неї мати, точніше, яка гармонія любові і волі в її духовному світі [5].

Вищим виявом людської сутності, перевіркою на зрілість і гідність виступає, на думку В. Сухомлинського, любов. У дії на почуття дитини він вбачав головний шлях виховання моральності, духовності як ідеальної потреби

пізнання дитиною суті свого призначення, прагнення будувати свої взаємовідносини зі світом на основі єдності істини, добра і краси, на основі віри, надії та любові. Людяність, за В. Сухомлинським, немислима без доброти. Першою сходинкою гуманності є усвідомлення добра, тобто правильне бачення добра і зла, другою – його переживання [3].

Чудодійна сила слова виникає з любові педагога, з його глибокої віри в людину. Любов до людини і віра в неї – це, образно кажучи, повітря, на якому тримаються крила ласки і лагідності. І до сьогодні залишаються актуальними думки В. Сухомлинського про школу радості для дітей, де учитель може проводити урок над чистим небом, учить дітей захоплюватися красою рідного краю у будь-який календарний період. На таких уроках учні вчаться складати казки, писати різноманітні твори на пейзажну тематику. Дітей хвилює не лише те, що відбувається в природі, вони хочуть, щоб на землі був мир. У кожній дитини є свій куточок мрії, де вона наближається до першоджерел речей, коли в слові позначається не лише значення речей, але й аромат квітів, запах землі, музика рідних ланів і лісів, власні почуття й переживання [7].

Як зазначає В. Сухомлинський, школа радості передбачає й міцне здоров'я учнів, їхню рухливість, фізичний розвиток, повноцінне харчування тощо.

Історія – найдійовіший, найефективніший засіб формування національної самосвідомості, національної гордості, писав В. Сухомлинський. Особливо багата патріотизмом, лицарством, звитяжною боротьбою, демократизмом, республіканськими традиціями історія нашого народу. Історія ж українського народу поки що недоступна не лише молоді, а й спеціалістам, зокрема вчителям. Можна думати, що матеріали вже підібрані, опрацьовуються. Свідченням того є 9-томне видання «Тисяча років української суспільно-політичної думки» [8].

Актуальними зараз є думки В. Сухомлинського про такий компонент змісту освіти, як формування ціннісних орієнтацій, набуття соціального досвіду. «Від життєрадісності, бадьорості дітей залежить їхнє духовне здоров'я, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра в свої сили» [6].

Отже, духовна культура дозволяє людині не тільки успішно розв'язати життєві протиріччя, а й відкриває перед нею можливість максимально повної реалізації своїх задатків: теоретичні знання впливають на чуттєво-емоційну сферу, формують волю і відповідальність, що врешті-решт викликає потребу у самовдосконаленні, набутті певних світоглядних принципів. Тому громадянська позиція учня формується через художні твори.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. «Урок літератури, – відзначав В. Сухомлинський, – це таке слово про твір, слухаючи яке підліток думає про свій життєвий шлях, про своє сьогодні і майбутнє. Урок літератури повинен бути безпосереднім зверненням до людини, яка виховується» [7].

Виховати високоморальні почуття у процесі вивчення української літератури дають змогу вчителю засобами мистецтва слова формувати особливий тип світосприймання, тобто через естетичне підійти до вершин людського духу. Щоб виховати особистість з високою моральною культурою, необхідно забезпечити гармонійний розвиток моральної свідомості і моральних аспектів дії.

Тож орієнтація на національне виховання збагачує життя учнів, виробляє систему поглядів, переконань, ідей, традицій, звичаїв, покликаних формувати високу духовність, альтруїзм, милосердя, людяність, благодійництво, працелюбність та доброту.

Література

1. Антоненко М. Я. Проблеми національної самосвідомості молоді // Радянська школа. – 2001. – №2. – С. 59.
2. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: Підручник. – К.: Грамота, 2012. – 504 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти т. – Т.3. – К.: Радянська школа, 1977. – 670 с.
4. Сухомлинська О. В. Цінності у вихованні дітей та молоді: стан розроблення проблеми (вступна стаття) // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1 – С. 105–111.
5. Сухомлинський В. О. Залежить тільки від вас // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: 1977. – т. 5.
6. Сухомлинський В. О. На нашій совісті людина // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: 1977. – т. 5.
7. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: 1977. – т. 4.
8. Тисяча років української суспільно-політичної думки: у 9 т. – К.: Дніпро, 2011. – Т.8: 40-і – 80-і роки ХХ ст. – 400 с.
9. Ягупов В. В. Педагогіка. К.: Либідь, 2003. – 560 с.

УДК 37.015.31:17.022:82-343Сух

ЖИЖЧЕНКО Л. Б.

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

larissa-20181@ukr.net

ЖИЖЧЕНКО Л. Б.

**КАЗКА ЯК ЕСТЕТИЧНИЙ ФЕНОМЕН ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ
(НА ПРИКЛАДІКАЗОК В. СУХОМЛИНСЬКОГО)**

В статті висвітлюється роль казки В. Сухомлинського у вихованні морально – етичних почуттів дітей, подається ідейно – художній аналіз казок педагога.

Ключові слова: казка, виховання, морально-естетичний потенціал, герой.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Казка – духовний потенціал етносу. Вона відображає багатовікову духовно-естетичну практику народу з її позитивними та негативними аспектами. У казках завжди торжествує добро та справедливість. Герой-добротворець постає переможцем, який карає героя-злотворця. Це оптимістично налаштовує дитину на сприйняття світу. Повчання у казці подається приховано, воно впливає з учинків та слів героїв, які дитина інтуїтивно відчуває та розуміє. Тому цілком слушно, що саме до жанру казки, як до важливого соціально – педагогічного засобу розвитку особистості, звернувся В. Сухомлинський у своїй педагогічній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена

стаття. Проблемаам формування особистості школярів засобами казки присвячені праці науковців Л. Дунаєвської, І. Берозовського, Зоряни і Мар'яни Лановик та ін. Використання казки у навчально-виховному процесі Павлиської середньої школи вже аналізували М. Масловська, О. Петренко, В. Попова, Л. Прироженко, В. Трохименко та ін. Однак вивчення досвіду В. Сухомлинського з використання казки проблема багатоаспектна, яка потребує подальшого розвитку. Тому саме маловивчені аспекти цього питання є предметом дослідження у нашій статті.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Розкрити значення морально-етичного потенціалу казок В. Сухомлинського та його впливу на формування особистості школярів.

Завдання. Проаналізувати ідейно-естетичний зміст та особливості поетики казок В. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Казка – це особливий жанр художньої творчості у якому закодовано життєво важливу інформацію. Казки передають досвід поколінь про життя у всіх його проявах – біологічному, психологічному, соціальному, духовному і багато іншої. Вони спрямовують процес мислення, впливають на стосунки і рішення, які особистість приймає. Казки – це ще й філософська, виховна система, спрямована на гармонізацію людини, на формування у неї усвідомленого сприйняття подій життя, а також життєстійкості та успішності в соціальних відносинах. Людина перші знання про закони і явища життя отримує з казок, притч, легенд. Метафорична форма інформування спонукає дитину до власних роздумів, формує ряд питань, пошук відповідей на які стимулює і розвиває особистість. Казки формують знання про те, як влаштований світ, що відбувається з людиною в різні періоди її життя. Як вважає А. Ярмошевич [5], казковий світ Василя Сухомлинського – це невичерпне джерело:

- розвитку соціально-емоційної сфери дітей;
- розвитку особистих якостей, які зумовлюють моральну поведінку, формування якостей, які необхідні для спілкування, оволодіння уміннями встановлювати контакти при спілкуванні;
- створення атмосфери радості «як джерела оптимістичної впевненості дитини в своїх силах», без чого «неможливе розкриття природних нахилів, здібностей, обдарувань»;
- навчання дітей емоційно-естетично сприймати навколишній світ, сприяння розвитку дитячої уяви та фантазії;
- пробудження вміння бачити, захоплюватись і цінувати прекрасне у всьому: природі, творах мистецтва;
- утвердження духовних, національних почуттів, адже «розум людини, що формується, вбирає в себе ідеологію і психіку народу, його переконання, традиції, інтелектуальну, моральну, естетичну культуру»;
- заохочення дітей до складання казок, віршів, оповідань [5].

У казках В. Сухомлинського відсутні гострі конфлікти, основу твору складають морально-етичні колізії, які виникають у щоденному житті між батьками і дітьми, вчителями і учнями, незнайомими дорослими людьми (дідуся, бабуся, жінка, чоловік) та дітьми. Значна група казок розкриває взаємини між людьми поважного віку та їхніми онуками. У народній казці, зазвичай, добро перемагає зло. У казках Сухомлинського фінал інколи вибудовується всупереч казковій логіці й дає можливість читачам на власний розсуд зробити висновок («Чия ж то правда?»). Цікавою є група казок, у яких діти з безпосередністю дитячої натури оприлюднюють негідні вчинки дорослих («Хто страшніший Бог чи дід Трохим?», «Петрик і Павлик»). Так у казці «Петрик і Павлик» оповідається про те як невістка і син несправедливо поводяться зі своєю матір'ю. У затишну оселю дітей несподівано завітала старенька мама. Дивлячись у вікно на вулицю, невістка говорить «Знову бабу

Марфу чорт несе». Показовим у цьому фрагменті є діалог онука з бабусею: «Як ви, баба, до нас дісталися?.. Пішки прийшла, – відповіла бабуся. А мати сказала, що Вас чорт приніс» [2, с. 177]. З часом невістка також стає бабусею і від свого онука чує подібні слова.

Окремо виділяємо казки у яких наголошується на значенні праці для людини. У творах Сухомлинського праця не повинність, а Дар Божий. Так казка «Віл і Садівник» за змістом перегукується з байкою Сковороди «Бджола і Шершень», у якій йдеться про значення сродної праці. У казці «Віл і Садівник» дві дійові особи – Віл та Людина, – які ведуть між собою діалог про сенс праці. Віл поволі переставляв ноги. Запряжений у плуг, він розумів, що господар боляче вдарить його батоном, якщо він зупиниться. Контрастною є праця Людини, яка розкопуючи кам'янисту ділянку співала й раділа. Автор звертає увагу на очі людини, сповнені надії. Основна думка казки розкривається в діалозі Вола і Людини: Віл просить Людину навчити його бачити сенс праці, бачити не кам'янисту ділянку, а квітучий сад, який з часом виросте на ній. Але, як з'ясується, Віл не може цього досягнути. У цьому творі на зразок байки Сковороди виголошується сентенція: без ярма й батога Віл не може працювати [2, с. 127].

У низці казок онуки рішуче захищають стареньких від несправедливості з боку дорослих «Зелена каструля». Група казок має новелістичну розв'язку «Солом'яний бриль».

Зазначимо, що в казках Василя Сухомлинського життя – не тільки радість, а й смуток, печаль. Смерть постає природнім завершенням життя, і не є страшною. Це відповідний життєвий етап, коли людина, розмірковує про те, як вона прожила життя, що доброго залишила після себе («Миколі стало легше», «Усі добрі люди – одна сім'я», «Дідусь і смерть», «Похорон бабусі Марії»).

Сьогодні доводиться спостерігати як дорослі навмисне не говорять дітям про сумні сторони життя (хвороби, нещасливі випадки, трагічні події),

намагаючись їх не травмувати. Педагог на це питання дає переконливу відповідь у казці «Кам'яне серце».

Цілу низку оповідань і казок В. Сухомлинський присвячує темі філософії життя, місцю кожного в цьому житті на землі. Письменник-педагог дитячими вустами ставить запитання, на які школярам треба шукати відповідь разом з учителем, батьками, своїми ровесниками. Наприклад, дівчинці важко збагнути, як це могло бути, що її колись не було (оповідання «Як же все це було без мене?»), – актуальне і вічне питання в дитячому світі. Його не можна обійти в спілкуванні з дітьми молодшого шкільного віку. Тому це оповідання Василя Олександровича й «працює» на сторінках сучасного підручника [3].

Яскравим прикладом художнього розв'язання філософської проблеми на рівні, доступному для дітей, є казка «Нехай будуть і Соловей, і Жук». Гордий, самозакоханий Соловей виявляє нетерпимість до Жука, який не співає, а гуде:

«Перестань гудіти. Твоє гудіння нікому не потрібне. Та й краще, аби тебе, Жуче, зовсім не було». На це Жук, сповнений власної гідності, відповів зухвалому Солов'ю:

– Ні, Солов'ю, без мене, Жука, неможливий світ, як і без тебе, Солов'я [1, с. 106].

І дівчинка, ровесниця семирічних другокласників, якій за сюжетом казки, довелося стати арбітром у суперечці між тваринами, також робить дитячий, але по-дорослому правильний висновок: «Хай будуть і Соловей, і Жук». Потім подумала і додала: «Як же можливо без Жука?» [1, с. 106].

Такі самі аналоги маємо уже не в дитячому, а в нашому дорослому житті. Це є стрижнева, дуже важлива проблема нашого суспільства. Цю думку варто донести до учнів на уроці тією мовою, тими словами, які вони у своєму віці можуть сприйняти.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Казки В. Сухомлинського, відображаючи різні життєві ситуації,

пропонують можливі способи їх розв'язання. Це дає можливість дитині в майбутньому при виникненні проблемних ситуацій казкові розв'язки використовувати як готові моделі поведінки. В казках Сухомлинського містяться важливі поради чи повчальні висновки щодо морально – етичних проблем повсякдення.

Література

1. Сухомлинський В. О. Я розповім вам казку... Філософія для дітей / Василь Сухомлинський; уклад. Сухомлинська О. В. – Х. : ВД «Школа», 2016. – 576 с.
2. Сухомлинський В. Казки Школи під Голубим Небом: Казки, притчі, оповідання / Василь Сухомлинський / упоряд. О. В. Сухомлинська; худож. М. В. Перевальська. – К. : «Освіта», 1991. – 191 с.
3. Формування у молодших школярів ціннісних орієнтирів за творами В. О. Сухомлинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.refsua.com/>.
4. Масловська М. Казковий світ Василя Сухомлинського [Електронний ресурс] / М. Масловська. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/>
5. Ярмошевич А. Є Розвиток творчої особистості дошкільнят шляхом використання казок В. О. Сухомлинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rivneosvita.org.ua/>.

УДК 37.018.1

ПЛЮХІНА Н. П.

старший викладач кафедри педагогіки ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

СМОЛЯР Є.

студентка 3 курсу філологічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

У статті визначаються особливості організації навчального процесу в початковій школі, які окреслені в працях В. О. Сухомлинського. Розглянуто значення ідей В. Сухомлинського для збагачення педагогічної науки.

Ключові слова: навчальний процес, учні початкової школи, диференціація навчання, оцінювання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Однією із вимог сучасного суспільства є створення Нової української школи. Однак без вивчення минулого це неможливо.

Результативність здійснення педагогічного процесу залежить від способів організації навчання в школі, і зокрема в початкових класах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Серед дослідників педагогічної спадщини видатного українського

педагога варто назвати М. Атонця, І. Беха, М. Библюк, А. Богуш, Н. Калініченку, М. Мухіну, О. Савченко, О. Сараєву, О. Сухомлинську та багато інших.

У своїх дослідженнях вони розкривали та аналізували педагогічну діяльність В. О. Сухомлинського. Особливу увагу приділяли умовам організації навчального процесу ефективним прийомам активізації розумової діяльності учнів в початковій школі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є узагальнити педагогічний досвід В. О. Сухомлинського, розкрити його значення в умовах реформування, освіти, створенні Нової української школи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Досліджуючи та аналізуючи праці великого педагога, можемо зауважити, що в них виокреслені основні аспекти організації навчального процесу в початковій школі, які є актуальними і сьогодні.

Виходячи з аналізу вивчення педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського можемо визначити основні ідеї педагога в організації процесу навчання:

1. Забезпечення органічного взаємозв'язку навчання і розвитку дітей.
2. Утвердження гуманістичних культуротворчих функції освіти, яка повинна стати засобами облагородження особистості.
3. Цілеспрямований розвиток позитивної мотивації учіння.
4. Шляхи оволодіння школярами повноцінною навчальною діяльністю.
5. Широке залучення у процес навчання засобів національної культури, особливо мистецтва.

Через всю педагогічну діяльність В. О. Сухомлинського проходить його головна ідея – формування всебічно розвиненої особистості. Він писав про те, що дитина є істотою, яка мислить, пізнає світ не тільки навколо себе, але ще і

пізнає самого себе. При чому це знання проходить не тільки через розум, а й серце.

У його педагогічній системі категорія особистості займає центральне місце. Дитина – це активний і самодіяльний індивід, який «не вчиться на дорослого, а живе повноцінним життям».

Особливого значення надавав видатний педагог організації навчання. Педагог критикував тих учителів, які намагаються укласти в головах учнів якнайбільше фактичних знань, щоб вони постійно зберігались у них в пам'яті. Він зазначав, що навчання не може бути механічним перекладанням з голови вчителя в голови дітей. Під керівництвом учителя здійснюється засвоєння знань, набуття практичних навичок, що є складником пізнавальної діяльності дітей. Важливим стимулом цієї діяльності є пристрасне бажання вчитися, оволодівати знаннями. Завдання вчитися полягає в тому, щоб постійно розвивати у дітей позитивне почуття, задоволення навчанням, щоб із цього почуття виник і утвердився емоційний стан – пристрасне бажання вчитися.

В. О. Сухомлинський зазначав, що важливою вимогою до організації навчального процесу є необхідність усвідомлення дітьми мети навчання, так як воно є найважливішим стимулом навчальної діяльності учнів. Великого значення надавав формуванню самостійності учнів у навчанні. Вчителю необхідно, щоб навчання стало для дітей працею, щоб вони намагалися самостійно здобути знання, розвивати у них творчість думки.

Саме для цього в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського ми можемо спостерігати якого значення він приділяє урокам «мислення». Саме на них учні не просто здобувають знання, а самостійно спостерігаючи природні явища приходять до висновків та основ логічного мислення.

Дитина повинна активно залучатися до процесу пізнання навколишнього світу, поряд з учителем відкривати для себе нові сторінки в системі знань.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Вивчивши все ми прийшли до висновків: система В. О. Сухомлинського має в сучасному освітньому просторі широке впровадження.

Література

1. Радченко А. Є. Професійна компетентність учителя / А. Є. Радченко. – Х. : Основа, 2006. – 128 с.
2. Педагогіка XXI століття: Частина 2. / Упорядник: З. Ш. Мінгажева. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 128 с.
3. Калошин В. Ф., Гоменюк Д. В. Як ефективно діяти вчителю в критичній ситуації / В. Ф. Калошин, Д. В. Гоменюк – Х. : Вид. група «Основа», 2011. – 128 с.
4. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1988. – 282 с.

УДК 37.036.37.033

ЧУМАК Л. В.

старший викладач кафедри педагогіки ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ХМАРНА О.

студентка 1 курсу факультету початкової, технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

**ПРИРОДА ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ
В. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Стаття присвячена проблемі естетичного виховання засобами природи. Досліджуються та аналізуються погляди та досвід вітчизняних та зарубіжних педагогів з еколого-естетичного виховання молодших школярів.

Ключові слова: естетичне виховання дітей, естетичний розвиток, естетична культура, естетична свідомість, естетичні почуття, естетична діяльність, естетичні потреби, молодші школярі, природа, еколого-естетичне виховання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Національна доктрина розвитку освіти в Україні визначає як пріоритетні завдання виховного процесу – розвиток особистості і творчу самореалізацію, виховання людей, здатних оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського

суспільства. Невід'ємною частиною розвитку особистості дитини як члена суспільства є її естетичне виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема естетичного виховання цікавить вихователів, педагогів, психологів протягом кількох століть. Адже глибокі естетичні почуття, здатність сприймати прекрасне в оточуючій дійсності – важлива умова духовного життя людини. Підтримуючи і розвиваючи цей інтерес, педагог може виховати у дітей багато позитивних якостей.

Зазначена проблема розроблена досить повно в працях вітчизняних і зарубіжних педагогів та психологів. Методичні проблеми аспекту цієї теми висвітлювалися у дослідженнях багатьох науковців: Д. Ліхачов, Н. Калашник, Д. Ніколенко, З. Плохій, В. Рева, С. Сафарян, М. Стельмахович. Зокрема, проблеми формування естетичних вражень у процесі ознайомлення з природою висвітлені у працях В. Шацької, О. Прокопової, З. Гіптерс, Л. Березівської.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета публікації – дослідження та аналіз проблеми еколого-естетичного виховання молодших школярів в контексті педагогічної спадщини В. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Естетичне виховання в початковій школі трактується як цілеспрямований, організований процес формування у дітей розвиненої естетичної свідомості, художньо-естетичного смаку, здатності сприймати, творити й цінити прекрасне, поводитись культурно і достойно [2].

Гармонійне поєднання розумового і фізичного розвитку, моральної чистоти і естетичного ставлення до життя та мистецтва – умова формування цілісної особистості. Правильно здійснюваний естетичний розвиток завжди пов'язаний з удосконаленням багатьох якостей дитини.

Здійснювати виховний процес, зокрема виховання естетичних смаків та поглядів дітей молодшого шкільного віку, особливо актуально засобами природи, адже у дитини сприйняття природи гостріше, ніж у дорослого, тому що вона стикається з нею вперше.

В. Разумний відмічає, що природа є величезним джерелом для естетичних переживань школярів. На відміну від творів мистецтва природа натуральна і мінлива. Картини природи завжди свіжі і натуральні, в них великий спектр фарб, який постійно змінюється в залежності від пори року, доби і погоди. Кожен момент оточуючого природного середовища має щось прекрасне. Природа ушляхетнює почуття, впливає на весь духовний світ дитини [3].

Природа – це один з факторів, що впливає на розвиток і формування естетичних почуттів. Естетичні почуття – це чуття краси в явищах природи, в праці, в гармонії барв, звуків, рухів і форм. Природа – не тільки великий вчитель і великий вихователь. Природа краще, ніж щось збагачує психіку дитини, удосконалює її органи чуття і естетичний смак.

Визначаючи важливість в естетичному вихованні дитини зближення з природою, К.Ушинський підкреслював: «Бідне дитя, якщо воно виростало, не зірвавши польової квітки, не пом'явши на волі зеленої травички. Ніколи воно не розів'ється з тією повнотою і свіжістю, до яких здатна душа людська» [6].

Таким чином, головне завдання естетичного виховання засобами природи – це пробудження у дітей молодшого шкільного віку емоційного ставлення до неї. Емоційне ставлення до природи допомагає зробити дитину розумнішою, духовно багатшою, уважнішою. Найкращими в розвитку сприйняття при спілкуванні з природою є словесні і дієві прийоми, що викликають позитивні емоції і інтерес до природних явищ.

Особливим чинником естетичного виховання вважав природу видатний вітчизняний педагог В. Сухомлинський. Як зауважував педагог, у процесі виховання учні повинні зрозуміти, що природа не може бути тільки об'єктом

людського впливу – вона є рівноправним суб'єктом плідної взаємодії. Основою екологічного виховання він вважав розуміння взаємозумовленості всього живого на планеті.

Розглядаючи квітку, пелюстку, крильце метелика, пушинку тополі, дитина не повинна забувати глобальну істину: природа – єдине ціле, якому притаманна своя гармонія взаємозв'язків і залежностей.

Великий гуманіст розглядав природу як важливий засіб емоційного, естетичного, морального аспектів виховного процесу. Вона виховує в душі дитини здатність відчувати, сприймати тонкощі, відтінки речей, явищ. В. Сухомлинський писав «Пізнаючи відтінки краси природи, хлопчики та дівчатка переживали життєрадісне почуття повноти духовних сил, жадобу до пізнання все нових джерел естетичних багатств» [5, с. 113].

Свій ідеал естетичного виховання талановитий педагог убачав в тому, щоб кожна дитина, побачивши прекрасне, зупинилася перед ним у подиві, зробив його частинкою свого життя. Пізнання прекрасного, переживання радості в зв'язку з його створенням збагачують людину, примножують сили, цементують світогляд. Адже світогляд базується не тільки на сумі знань, але й на морально-естетичному, емоційному світі людини, у тому числі й на відчутті прекрасного [5, с. 113].

Педагог сповідував принцип єдності краси і добра, вважав красу гімнастикою душі, здатною випрямляти дух, совість, почуття і переконання. Він був проти того, щоб дитяче ставлення до природи мотивувалося страхом заборони, і намагався вивести вихованців на рівень естетичного освоєння навколишнього світу. Його педагогічна стратегія сприяла естетичному мотивуванню почуття екологічної цінності природи в структурі свідомості особистості.

Проблемі естетичного виховання засобами природи також приділялась увага і в працях зарубіжних дослідників.

Ще у естетичних концепціях І. Гербарта, І. Канта, Ф. Шиллера, Р. Штайнера екологічне виховання розглядається як необхідна передумова морального-естетичного становлення особистості та відзначається тісний взаємозв'язок естетичних почуттів, мистецтва і природи.

Значний внесок у розвиток теорії еколого-естетичного виховання зробила Велика Британія. У естетичних концепціях британських науковців С. Боллема, П. Беррі, А. Вілсона, К. Джексона, С. Роджерса, С. Флері, П. Хофмана проаналізовані сучасні теорії еколого-естетичного виховання. Погляди цих науковців мали значний вплив на формування еколого-естетичного виховання як нового напрямку педагогічної теорії і практики.

Найбільша увага еколого-естетичному вихованню у системі освіти Великої Британії приділяється у початковій школі.

Прищеплення естетичного смаку, плекання емоційної чуйності та здатності до переживань краси природи, потреби в її збереженні й примноженні становлять основу системі естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку, а формування естетичної свідомості засобами природи є одним із головних завдань британської початкової школи[4].

Чільне місце в системі екологічно-естетичного виховання британської початкової школи посідають екскурсії екологічного характеру.

Отже, під впливом знань та естетичних вражень, яких діти набувають в процесі еколого-естетичного виховання, у них виникає дбайливе ставлення до природи та її багатств; учні краще розуміють естетичну цінність природи і сприймають її як джерело естетичного натхнення та естетичної привабливості.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Продумана система естетичного виховання учнів сприяє збагаченню духовної культури дитини, формуванню високих моральних якостей. Аналіз педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського щодо естетичного розвитку особистості дає можливість стверджувати, що це питання займає в його

теоретичній і практичній діяльності одне із провідних місць. В його працях міститься не тільки аналіз окремих питань, а й системний, комплексний підхід до вирішення проблеми, зокрема проблеми еколого-естетичного виховання. Його ідеї знаходять своє втілення не тільки у вітчизняній, а також у світовій педагогічній практиці.

Література

1. Везумська О. М. Естетичний розвиток учнів початкових класів / О. М. Везумська // Таврійський вісник освіти. – 2011. – № 4 (36). – С. 109-116.
2. Лихачов Б. Теорія естетичного виховання школярів / Б. Лихачов. – М.: Знання, 1987. – С. 32.
3. Разумный В. А. Эстетическое воспитание / В. А. Разумный. – М.: Мысль, 1969. – С. 85.
4. Славська Я. А. Розвиток естетичного смаку в учнів молодших класів початкової школи у Великій Британії / Я. А. Славська // Динаміка наукових досліджень «2004» : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Т. 30. Педагогіка. – Дніпропетровськ, 2004. – С. 26 – 28.
5. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям / В. А. Сухомлинский. – К. «Радянська школа», 1969. – С. 25, 33, 57.
6. Ушинський К. Д. Твори / К. Д. Ушинський. – В 6 тт. – Т. 2. – К.: Рад. шк., 1954. – С. 38.
7. Чибіс Л. Шляхи здійснення екологічного виховання в середніх школах Великої Британії / Л. Чибіс // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 12 (223). – С. 175 – 179.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

У збірнику наукових праць «Актуальні питання сучасної педагогіки» публікуються наукові статті за напрямками:

1. Вища школа
2. Загальна школа.
3. Початкова школа.
4. Дошкільна педагогіка.
5. Історія педагогіки.
6. Соціальна педагогіка.

Наукові статті, що подаються до друку, повинні бути написані українською мовою (крім статей, надісланих зарубіжними учасниками) та містити матеріал, не опублікований раніше.

Обсяг статті, включно зі списком цитованої літератури (не більше 12 джерел), повинен становити не більше 5 повних сторінок формату А4.

Рукопис оформляється згідно з Держстандартом ДСТУ 3008-95 за такою структурою:

У першому рядку: ліворуч (без відступу) вказують класифікаційний індекс **УДК** (шрифт Times New Roman, напівжирний, прямий, кегль 14). УДК надається довідково-бібліографічним відділом бібліотеки ВНЗ, де ви працюєте. За правильність надання УДК несуть відповідальність працівники бібліотеки.

Прізвище та ім'я автора(ів) статті (вирівнювання по центру, шрифт Times New Roman, напівжирний, прямий, кегль 14).

Посада, вчене звання, місце роботи, адреса електронної пошти (вирівнювання по центру, шрифт Times New Roman, напівжирний, *курсив*, кегль 14).

Назва статті розміщується нижче через один інтервал, вирівнювання по центру, шрифт Times New Roman, напівжирний, прямий, кегль 14, усі літери прописні.

Анотація подається через один інтервал від назви статті, вирівнювання по ширині, шрифт Times New Roman, кегль 14, *курсив*, відступ першого рядка на 1,25 см. Текст анотації повинен мати обсяг 4-5 рядків, у якому стисло

викладається актуальність статті, мета, зміст, перспективи подальших досліджень.

Ключові слова розташовуються безпосередньо під анотацією, вирівнювання по ширині, шрифт Times New Roman, кегль 14, *курсив*, відступ першого рядка на 1,25 см.

Основний текст статті, розподілений на абзаци, подається відповідно до вимог: набір тексту здійснюється у редакторі Microsoft Word (розширення.docx,.doc,.rtf), шрифт Times New Roman, кегль 14, прямий, через 1,5 міжрядкових інтервали, на аркуші формату А4 (книжковий), усі береги по 2 см.

Основний текст статті повинен містити необхідні елементи (без нумерації в тексті), які потрібно виділити напівжирним шрифтом:

1. Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

3. Формулювання цілей статті (постановка завдання).

4. Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів.

5. Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

6. Література (розміщується через один інтервал від останнього рядка тексту з відступом слова «Література» на 1,25 см).

Посилання на використані джерела подаються по тексту у квадратних дужках ([1, с. 3]). Оформлення літературних джерел слід виконувати відповідно до вимог ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання».

Рисунки (схеми, графіки, малюнки, фото та ін.) вставляють у статтю в одному з форматів (.jpeg,.bmp,.tif,.gif) з роздільною здатністю не менше за 300 dpi (подавати якісні оригінали). Написи на рисунках виконують шрифтом основного тексту та розміру. Рисунки підписують і нумерують (якщо їх більше ніж один) під рисунком по центру тексту за допомогою шрифту Times New Roman, кегль 14, *курсив*. **Усі об'єкти в простих рисунках, зроблених у Word, мають бути обов'язково згруповані.** Текст статті не повинен містити рисунків і/або тексту в рамках, рисунків, розташованих поверх/за текстом й т.п. – текст слід форматувати таким чином, щоб для всіх об'єктів було встановлено розміщення «у тексті». Складні, багатооб'єктні рисунки з нашаруваннями готувати за допомогою графічних редакторів (CorelDraw, PhotoShop та ін.).

Таблиці повинні мати вертикальну орієнтацію і будуватися за допомогою майстра таблиць редактора Word з арабською нумерацією, текст у таблиці оформлюється шрифтом Times New Roman, кегль 14, через 1 міжрядковий інтервал. Обсяг таблиць не повинен перевищувати 1/4 загального обсягу статті.

УВАГА!!! У тексті не допускається вирівнювання пропусками (для цього використовуються параметри абзацу); розрізняються дефіс «-», який не відділяється пропусками, і тире «—», яке відділяється з обох боків пропусками; перед розділовими знаками пробіл не ставиться, а після них – ставиться. Дужки та лапки безпосередньо охоплюють текстовий блок і відділяються пробілами лише зовні. У документі не застосовуються колонтитули (крім першої сторінки публікації зі знаком авторського права) та зноски.

У тексті статті ініціали відділяються від прізвищ, а сторінка від номера нерозривним пробілом (комбінація клавіш Ctrl+Shift+Пробіл), напр: *І. О. Синиця* або *с. 15*.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ!!! Текст має бути вчитаний і перевірений. Статті друкуються в авторській редакції. За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на літературні джерела та інші відомості відповідають автори публікацій. Посилання на роботи, що не публікувались не припустиме.

Наприкінці статті автор вказує дату відправлення оригіналу статті до редакції.

7.Відомості про кожного автора подаються на окремому листі(не входить в оплату за статтю), де зазначається:

Прізвище, ім'я, по батькові _____

Вчене звання _____

Науковий ступінь _____

Посада _____

Місце роботи _____

Поштова домашня адреса: _____

Країна _____

Номер мобільного телефону _____

Адреса електронної пошти _____

УВАГА!!! Обов'язковою для всіх авторів, які не мають наукового ступеня, є **зовнішня рецензія-рекомендація**. Для авторів без вченого ступеня (зокрема й магістрантів) рукопис супроводжується рецензією наукового керівника.

Видання здійснюється із залученням авторських коштів: для викладачів, вчителів – 20 грн. за одну сторінку тексту, для аспірантів – 15 грн. за одну сторінку тексту, для студентів – 10 грн. за одну сторінку тексту. Вартість одного примірника 50 грн. Оплата здійснюється особисто за адресою: м. Слов'янськ, Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», кафедра педагогіки, Г. Батюка, 19, головний корпус, 6 поверх, ауд. 626 **або перерахуванням** на картку Приватбанку № 5168 7572 9774 0617 із позначкою «За статтю **прізвище автора**» після повідомлення на електронну адресу автора про прийняття редколегією статті до друку, але не пізніше 5 днів після отримання повідомлення.

Матеріали для публікації можуть подаватись або особисто за адресою: м. Слов'янськ, Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», кафедра педагогіки, Г. Батюка, 19, головний корпус, 6 поверх, ауд. 626, або електронний варіант надіслати на електронну пошту за адресою **kafedra.pedagogiku@ukr.net**. Назва файлу повинна мати прізвище автора **Шевченко_стаття.doc, Шевченко_квитанція.jpeg**.

ЗМІСТ

КУЗЬМІНА О. В.,	МАРТИШЕВА А.	ПАТРІОТИЧНЕ
ВИХОВАННЯ В СПАДЩИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО.....		
3		
БЛИЧЕНКО О. Л.,	ЛИСЕНКО Н. В.	ТВОРЧІСТЬ
ВАСИЛЯ		
СУХОМЛИНСЬКОГО НА УРОКАХ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ:		
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОЛОГІЇ		
10		
ЦИБУЛЬКО Л. Г.,	КОЗЛОВСЬКА С. А.	ДО
ПИТАННЯ		
ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОСТІ ДІВЧАТ.....		
14		
БЛЕЦЬКИЙ О. А.,	ПОГОРЄЛА В.	ФОРМУВАННЯ
СТОСУНКІВ		
ВЧИТЕЛЯ І УЧНІВ У СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....		
25		
БОНДАРЕНКО Г. І.	ПАТРІОТИЧНЕ	
ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ		
НА УРОКАХ ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ		
В. СУХОМЛИНСЬКОГО).....		
32		
ЖИЖЧЕНКО Л. Б.	КАЗКА	ЯК
ЕСТЕТИЧНИЙ		
ФЕНОМЕН		
ВИХОВАННЯ		
ШКОЛЯРІВ (НА		
ПРИКЛАДІКАЗОК		
В. СУХОМЛИНСЬКОГО).....		
40		
ПЛЮХІНА Н. П.,	СМОЛЯР Є.	РОЛЬ
ПЕДАГОГІЧНОЇ		
СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО		
ДЛЯ		
УДОСКОНАЛЕННЯ		
ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ		
46		
ЧУМАК Л. В.,	ХМАРНА О.	ПРИРОДА
ЯК		
ЗАСІБ		
ЕСТЕТИЧНОГО		
ВИХОВАННЯ		
МОЛОДШИХ		
ШКОЛЯРІВ		
В		
КОНТЕКСТІ		
ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ В. СУХОМЛИНСЬКОГО.....		
50		

Актуальні питання сучасної педагогіки

*Збірник наукових праць
Виходить двічі на рік
(Спеціальний випуск)*

Відповідальний редактор:

О. В. Кузьміна – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки
Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний
університет»

Комп'ютерна верстка – **К. Ю. Іванова**

Адреса редакції: 84121, Донецька область, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка,
19, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», кафедра
педагогіки (головний корпус, 6 поверх, ауд. 626).

E-mail: kafedra.pedagogiku@ukr.net

Підписано до друку 25.12.2017 р.
Формат 60x84 1/8. Ум. др. арк. 3,75.

Тираж 300 прим. Зам. № 381.

Підприємець Маторін Б.І.

84116, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.
Тел./факс +38 06262 3-20-99. E-mail: matorinb@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК
№3141, видане Державним комітетом телебачення та радіомовлення України
від 24.03.2008 р.
